

УДК 316.344.34-047.22-057.875

Скиба Д. Ю.

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті проаналізовано соціальну компетентність студентської молоді як систему взаємозалежних елементів, які в сукупності виступають основною характеристикою компетентного фахівця в соціальній сфері. Подано класифікацію соціальної компетентності з точки зору різних науковців, розглянуто елементи кожної структури, проаналізовано спільні та відмінні ознаки.

Ключові слова: соціальна компетентність, студентська молодь, структура соціальної компетентності, знання, вміння, відповідність, компетентності, соціум, модель соціальної компетентності студентської молоді, дефініція.

Постановка проблеми. Однією з проблем сучасності є потреба в компетентних, висококваліфікованих фахівцях, конкурентоспроможних на ринку праці та в професійній сфері. Питання змісту та структури соціальної компетентності не є достатньо розробленим у вітчизняній науці. Сьогодні поняття компетентність набуває актуальності у вищій освіті. Це пов'язано з багатьма чинниками, оскільки соціальна компетентність є тим індикатором, який дозволяє визначити готовність студентської молоді до його активної участі в житті суспільства та формування професійно-значимих особистісних якостей, тобто соціальну компетентність та професіоналізм. Варто зазначити, що соціальна компетентність є цілісною системою психолого-педагогічних знань, які передбачають неперервність професійної підготовки в закладах освіти та підвищення кваліфікації протягом життя.

Соціальна компетентність студентської молоді є найважливішою психолого-педагогічною та соціально – психологічною характеристикою особистості, вона неподільно пов'язана з усіма її сторонами, відбиває ступінь її всебічності та гармонійності. Відомо, що в процесі формування зовнішні моральні норми засвоюються індивідом і стають його внутрішнім законом, але процес адекватного усвідомлення особистістю своєї компетентності визначається багатьма факторами, зокрема: пізнавальними, мотиваційними, поведінковими та іншими, внаслідок чого суб'єктивна компетентність має розходження з об'єктивністю. Оскільки соціальна компетентність особистості не розглядається як система взаємопов'язаних елементів, то виникають суперечності та проблеми формування даної здатності фахівця. З огляду на вищезазначене, **метою нашої статті** є визначення сутності та структури соціальної компетентності студентської молоді.

Сутність поняття соціальної компетентності студентської молоді висвітлено в роботах Н. Бібік, С. Макарова, С. Нікітіної та ін. Особливості структури соціальної компетентності та її компоненти знаходять відображення в працях Ж. Дюпої, І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін. Разом з тим аналіз наукових джерел доводить, що більшість праць присвячена опису окремих компонентів соціальної компетентності студентів, а не узагальненню її структурної основи.

Результати теоретичного дослідження. Соціальна компетентність студентської молоді поєднує в собі комплексну характеристику особистості, яка включає систему оцінних соціальних, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду студентської та педагогічної діяльності, а також особистісних якостей, що дає змогу ефективно виконувати функції соціальної компетентності в межах компетенції фахівця [5, с. 24-25].

Структура соціальної компетентності розширюється та звужується залежно від поглядів дослідників щодо цієї категорії, серед авторів існують певні протиріччя щодо структурних компонентів соціальної компетентності.

Соціальна компетентність настільки багатогранна та всеосяжна характеристика особистості, що її, як і поняття "особистість" та "соціум" дуже важко лаконічно визначити та чітко розділити межі структурних компонентів, оскільки часто вони є прозорими та умовними. Протиріччя дослідників вказують на те, що проблема змісту та структури соціальної компетентності потребує прискіпливої уваги фахівців.

Соціальна компетентність студентської молоді визначається як властивість особистості і, на думку Н. Кузьміної, ділиться на декілька видів, на яких базується готовність студента до професійної діяльності, а саме:

– соціально-психологічна компетентність, яка визначається як властивість індивіда ефективно взаємодіяти з людьми, які їх оточують в системі міжособистісних відносин;

– комунікативна компетентність, яка виступає сукупністю знань, вербальних і невербальних вмінь та навиків професійного спілкування;

– професійно-педагогічна компетентність, як здатність до продуктивного спілкування в умовах, які визначенні вищими навчальними закладами та ринками праці [5].

В основу структури поняття "соціальна компетентність", на думку С. Бахтєєвої, входять наступні складові, що характеризують саме соціальну компетентність у загальному вигляді:

– знання (соціальні знання, необхідні для здійснення соціальних технологій, цінності, які скеровують використання отриманих за період навчання в вищому навчальному закладі);

– вміння (можливість особистості вільно та свідомо само визначати як внутрішню складову соціального досвіду, так і зовнішню соціальної діяльності);

– досягнення (вміння здійснювати поставлені цілі в рамках своєї компетентності);

– відповідність (діяльність та поведінка особистості відповідно до вимог, які висуваються вищим навчальним закладом, державою, соціумом) [4].

Схожий зміст структури представив С. Макаров, який вважає, що соціальна компетентність вміщує в собі взаємозв'язки знань, вмінь, навичок та досвіду. В особистісному аспекті компетентність є якістю, в якій, при усій цілісності, можна виявити окремі компоненти: мотиваційно-особистісний компонент (бажання бути соціально-компетентною особистістю), когнітивний (усвідомлення соціальної діяльності та відповідальності за власні вчинки) та операційний компонент (оцінка наслідків від власної діяльності) [4, с. 87].

В. Масленнікова та Л. Шабатура вирізняють дещо інші компоненти в змісті соціальної компетентності студентської молоді, а саме:

– індивідуально-особистісний;

– соціологічний;

– життєво-футурологічний [4, с. 94].

Ці складові надають можливість вважати соціальну компетентність студентської молоді комплексною характеристикою особистості, яку досить складно обмежити, оскільки всі знання, якими володіє особистість можна віднести до соціальної сфери.

У структурі соціальної компетентності Вім Слот та Хан Спанярд виділяють наступні компоненти:

1) когнітивно-мотиваційний компонент передбачає наявність знань, соціальних уявлень та системи цінностей особистості; соціальний інтелект, дивергентне мислення, творчий пошук, планування власного життєвого сценарію, знання життєвих криз, розуміння соціальної дійсності, обрання фаху тощо, збереження непорушним пропріуму;

2) рефлексивний компонент є психічною саморегуляцією, керуванням почуттями, психосексуальною грамотністю, самостійністю, розумінням соціальних ролей, вмінням відчувати нюанси соціальної ситуації, розв'язувати проблемні ситуації, відповідальністю;

3) операційно-технологічний компонент характеризується наявністю певного соціального досвіду, навичок ефективної взаємодії з соціумом, вміння діяти адекватно ситуації, розмаїття технік поведінки, виконання соціальних ролей, вміння виходити з конфліктної ситуації тощо [6, с. 20].

Ця структурна модель, як й інші, відносно відкриває усі характеристики структурних складових, більш ґрунтовно розкриває структуру та зміст соціальної компетентності модель взаємодіючих підкомпетентностей, або ключових компетентностей, які у своїй сукупності складають формат соціальної компетентності.

С. Іванова, спираючись на структуру соціальної компетентності Віма Слота та Хана Спанярда, стверджує, що соціальна компетентність студентської молоді складається з чотирьох компонентів, які формуються під час навчання у ВНЗ та удосконалюються у процесі подальшої професійної діяльності:

– спеціальна складова – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;

– соціальна складова – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятими в даній професії прийомами професійного спілкування, соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці;

– особистісна складова – володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами протистояння професійним деформаціям особистості;

– індивідуальна складова – володіння прийомами самореалізації та розвитку індивідуальності у межах професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю без переваг [6].

У структурі соціальної компетентності О. Лебедева пропонує виділяти: науково-теоретичну компетентність; методичну компетентність; психолого-педагогічну компетентність; професійну позицію студента як майбутнього фахівця [1].

Дещо інші види компетентностей пропонує розрізняти Г. Кашкар'єв: спеціально-педагогічну, методичну, соціально-психологічну, особистісну. При цьому він наголошує на тому, що кожен із цих видів компетентності містить у собі, відповідно, низку структурних компонентів [2].

О. Драгайцев у структурі соціальної компетентності студентської молоді виділяє суб'єктний, об'єктний та предметний компоненти. Суб'єктний компонент визначає якісну своєрідність фахівця як суб'єкта, що може ставити цілі й досягати їх, розвиватися, здійснювати професійну самодіагностику, самозміни, самооцінку і самоаналіз, а також діагностику, зміни, оцінку і аналіз професійної діяльності та її результатів. Об'єктний компонент характеризує процес створювання спеціалістом системи професійної діяльності та забезпечення її функціонування на усіх етапах руху від поставленої задачі до її втілення у досягнутому результаті. Предметний компонент складає продукт спільної діяльності педагога й учнів [4].

Н. Бутенко у структурі соціальної компетентності пропонує розрізняти такі компоненти:

- гуманно-особистісна орієнтація відповідає принципу відповідності діяльності природі людини, допомагає утримати цілі, зміст і результати педагогічних дій в межах взаємодії з людською рисою;
- системність бачення дає змогу правильно побудову структуру методів, конструювання методик, грамотно використати технологій;
- технологічність гарантує високу продуктивність дій й орієнтацію на безумовне досягнення запланованого результату;
- здатність взаємодіяти зі своїм і чужим педагогічним досвідом стає джерелом критеріальної інформації про правильність і неправильність дій;
- креативність і рефлексивність супроводжують фахівця у процесі вивчення й перетворення системи професійної поведінки.

Проаналізувавши різні підходи до визначення структури соціальної компетентності студентської молоді можна виділити такі можливі компоненти:

- мотиваційний – для того щоб на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки, студент повинен бути зацікавлений у своїй діяльності. За цих умов має значення і внутрішня мотивація до діяльності (покликання, хист, бажання, талант), і зовнішня (заохочення як матеріальне (така заробітна плата, яка б забезпечила належний рівень життя), так і моральне (повага з боку суспільства до самої професійної діяльності як такої та визнання її цінності);
- спеціально-предметний – формування знань, вмінь, навичок, досвіду із спеціальних дисциплін;
- психолого-педагогічний – характеризує рівень підготовки з дисциплін психолого-педагогічного циклу, тобто його знання, уміння, навички й досвід з педагогіки та психології.
- методичний або дидактичний – полягає в оволодінні системою наукових психолого-педагогічних та предметних вмінь і навичок, які ґрунтуються на знанні засобів, шляхів, умов, форм, методів й прийомів педагогічних впливів та їх ефективному використанні у навчально-виховному процесі;
- особистісний – характеризується набуттям майбутнім фахівцем цілого набору особистісних якостей, які обов'язково мають бути притаманні професійно-компетентному фахівцю: чесність, людяність, терпимість, порядність, чуйність, доброзичливість, відповідальність та інші;
- комунікативний – вміння спілкуватись, співпрацювати з учнями, їх батьками, колегами;
- організаційно-управлінський – компетентний фахівець повинен вміти як належним чином організувати навчально-виховний процес, так і спостерігати та управляти цим процесом;
- експериментально-дослідницький – вміння та навички підбирати необхідні методики, проводити відповідні експериментальні дослідження та робити аргументовані висновки на основі отриманих результатів, тобто вміння аналізувати та оцінювати;
- рефлексивність та самостійність – самоосвіта, самоаналіз, самомотивація, самооцінка, самокритичність тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на те, що складові соціальної компетентності тісно взаємопов'язані між собою, взаємозалежні, і кожна продуктивна лише за наявності інших, сформованих в достатній мірі, то набуття їх слід вважати обов'язковими для успішної діяльності компетентних фахівців соціальної сфери в сучасних умовах розвитку суспільства. Отже, подальшої розробки потребує модель соціальної компетентності майбутнього фахівця для забезпечення його успішної професійної діяльності.

Використані джерела

1. Скворцова С.О. Професійна компетентність учителя: зміст поняття / С.О. Скворцова // Наука і освіта. – 2009. – №4. – С. 93-96
2. Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів.// Рідна школа. – 2004. – №7-8.

3. Драгайцев О.І. Складові соціальної компетентності майбутнього фахівця в світлі компетентнісного підходу в освіті / О.І. Драгайцев // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2008. – Вип. 139. – С. 3-10.
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [за заг. ред. І.Д. Зверєвої]. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
5. Фролов Ю.В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов / Ю.В. Фролов, Д.А. Махонин // Высшее образование сегодня. – 2004. – №8. – С. 15 – 19.
6. Архипова С.П. Професійна компетентність і професіоналізм соціального працівника: сутність і шляхи розвитку // Соціальна робота в Україні: теорія та практика. – 2004. – Вип. 2 (7). – С. 15-24.

Skiba D. Yu.

STRUCTURE OF SOCIAL COMPETENCE COLLEGE STUDENTS

The article analyzes the social competence of students as a system of interrelated elements, which are the main characteristic of a competent professional in the social sphere (social workers, teachers, psychologists). The social competence and social mobility have become basic and key characteristics influencing the successful performance in future job. Possession of social competence enables a student to act tolerantly, adjust to social and work environment, use knowledge and willingly get new qualifications for better intercourse. That's why higher learning establishments are to build a system of social competence acquiring and introduce it into the process of professional training.

The major task of this article is to analyze the existing classification and structural elements of the social competence.

Having described the main approaches to defining the concept of students' social competence, the author concludes that the lack of general understanding of this notion brings to the confusion in structuring the phenomenon. The process of structuring the social, personal and professional characteristics will help to avoid the confusion and enable the higher learning establishments to range the requirements to competencies a student must acquire in the process of professional training. In author's opinion, students' social competence should unite the following structural elements: motivation, knowledge of the major, basics of psychology and pedagogy, methodology of socializing, personal approach, communicative skills, managerial and leadership skills, reflexion, willing for research and experiments. The proposed structure can be further modified and enlarged or narrowed depending on the professional requirements for future specialists.

Key words: *social competence, college students, the structure of social competence, social environment, the model of students' social competence.*

Стаття надійшла до редакції 25.11.2015 р.